KÖNYVJELZŐ
Az ÚJ SZÓ melléklete

4. évfolyam 7. szám 2005. július 21.

Virágkötéllel, selyempárnán

Némi léhaság a nyárba is belefér, vagy tán épp a nyárba. A tücsök, ez a művészféleség-allegória is, a versike szerint mit csinált egész nyáron? Csak muzsikált hét határon. A történet vége szomorú: aztán jött a tél a nyárra, s felkopott a koma álla. Fel bizony, noha szinte biztosra vehető, hogy ezt az olvasmányélménybeli tücskünket nem sújtotta a tizenkilenc százalékos átalányadó, amely, ha lett volna már akkor, kétszer is meggondolja a koma, hogy hozzáfogjon-e a húrok pengetésihez. Öt húrból egyet eleve úgyis elvisz az adó. (Géza kolléga, szintén zenész, mondja, hogy a hegedű csak négyhúros. Anikó meg hozzáteszi: a brácsások úri jókedvükben megtehetik, hogy csak hármat fűznek be. A kollektíva nevében írom hát, hogy akkor meg pláne egy húron pendülünk. És biztos van egyhúros hegedű is.) Így van ez az orkesztrákkal is, melyek a muzsikusokból élnek; a könyvkiadó vagy a kulturális szervezet például, ha támogatást kap (a feltételes mód fölöttébb indokolt) valamely könyvre vagy rendezvényre, adó formájában visszaadja az egyötödét – mondhatni, a kulturális minisztérium ilyen formán önmagát támogatja, tokkal, vonóval (virágkötéllel, selyempárnán).

Hogy hol mekkora a vonósok és a vonások közti különbség, nem tudom, azt sem, hogy miből mennyi kinek marad, egyáltalán, zenélnek-e még sokfelé, Pozsonyban mindenesetre egyre-másra szűnnek meg a könyvesboltok, vagy átalakulnak dömpingáron cseh nyelvű kommersz könyvet mázsaszám kínáló turkálókká. Esetleg szóba jöhet még a könyv társítása fogyóbb cikkekkel, itallal, levelezőlappal, tollal, ecsettel, farsangi maszkkal, tücsökkel, bogárral.

Merthogy el kell valahogy adni a kultúrát, leginkább persze azt, amelyik pénzt hoz, esetleg azon az áron is, hogy annak a valaminek annyi köze van a kultúrához, mint a nagyothalló hangyának a tücsökhegedűszóhoz. Szlovákiában legalábbis kezd elterjedni az a belátás, hogy némi bulvárosítás sosem árthat. Így érdekes kísérletként a nyárelőn bemutatták a második világháborús első önálló államalakulat elnökéről készített monodrámát: bizonyára abból a feltevésből ösztönözve, hogy Jozef Tiso ellentmondásos (mert egyesek szerint fasiszta, mások szerint nem) személye talán alkalmas arra, hogy megtöltse a színház nézőterét; egy ismerősöm volt a darabon, a végén zavarában pirosra tapsolta a tenyerét. Roppant üzleti-kulturális előrelátásra vall annak a detektívregénynek a megírása és megjelentetése is, mely a már újabb kori önálló államunk első köztársasági elnöke fiának az ugyanezen állam titkosszolgálata általi elrablását helyezi a cselekmény középpontjába. A hamu mindenkit egyenlővé tesz, hirdeti Seneca bölcs mondását kölcsönvéve a szépirodalmi mű címe, s így igaz, ráadásul, szintén Senecát idézve nem titkolható: a kalózok számára is nyitott a tenger. (A művet még egyetlen ismerősöm sem olvasta, így nem tudom, szerepel-e benne az államfői jogok gyakorlását épp akkor kipróbáló Vladimír Mečiar, és milyen néven.) Kéne tán, folytatva a sort, egy lírai oratórium Rudolf Schuster volt államfő vastagbélműtétjéről, melyet a biztonság kedvéért nem nálunk hajtottak végre. Ennyi még az idei nyárba és a kultúrába feltétlen *be*lefér. Nemsokára úgyis a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán.

Csanda Gábor

Janiga József: Vér és öröm. Olaj, 1990, 70x40 cm.

A HÓNAP VERSE

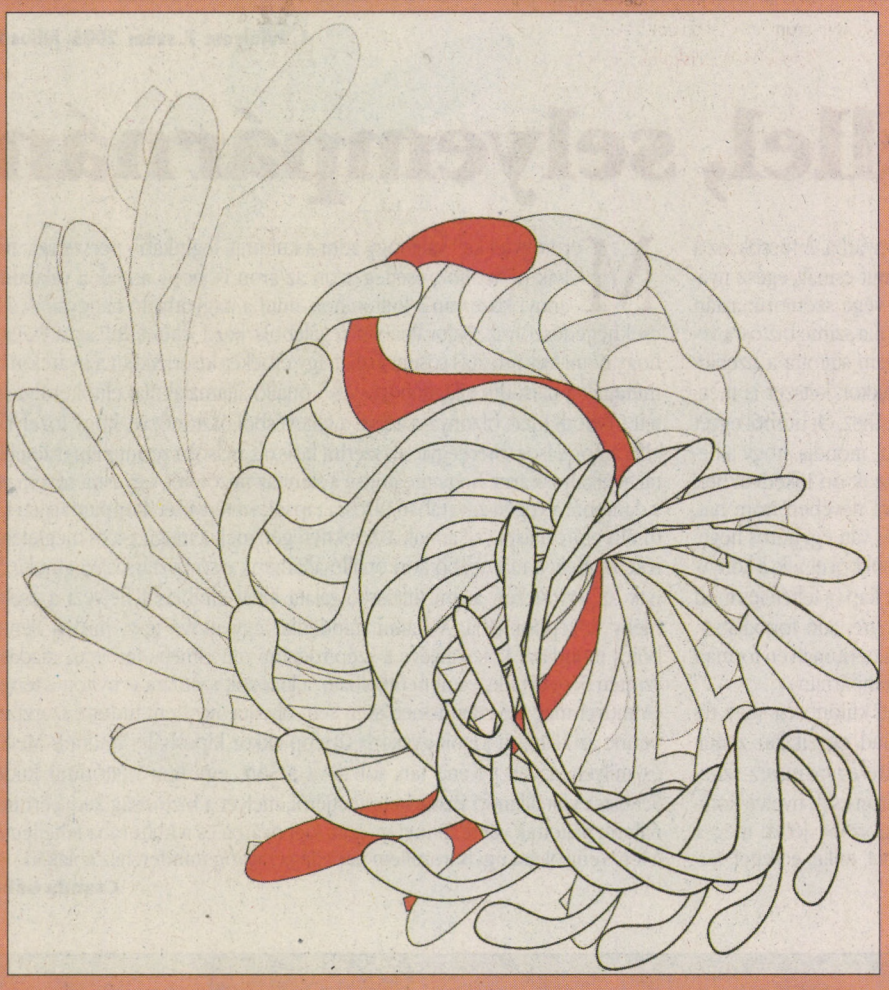

Juhász R. József: Betűarchitektúra-1.

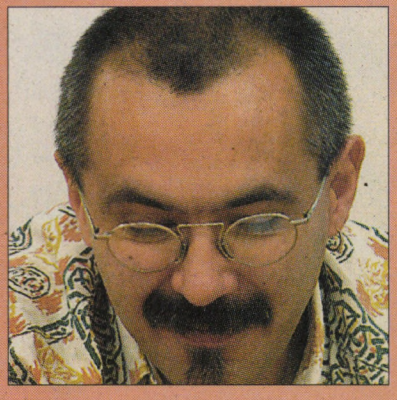

Juhász R. József
1963. VII. 18.
költő, performer
Érsekújvár

Somogyi Tibor felvétele

ÚJ KÖNYVEINK

Ardamica Zorán—Balázs F. Attila főszerk.
Szlovákiai magyar ki kicsoda 2005
Plectrum

A 2001-ben könyv alakban megjelent tájékoztató kiadvány új, kompaktlemezes változata. A publikáció a szlovákiai magyar magánszemélyek és közösségek adattáraként és információforrásként szolgál. Az adatgyűjtés lezárásának ideje: 2005. április 9.
CD-ROM
bolti ára: 700 Sk
kedvezménnyel: 650 Sk

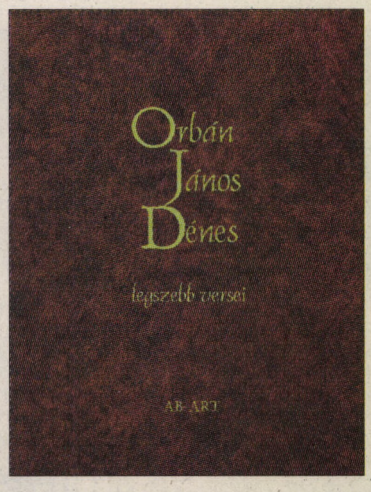

Orbán János Dénes
Legszebb versei
AB-ART

Orbán olyannyira más költészetet akar művelni, hogy szinte minden elemi megmozdulása provokatívnak hat. Versei állandóan valamilyen szerep körül forognak. Margócsy István előszavával és válogatásában, Csorján Melitta illusztrációival.
Bőrkötés, 128 old.,
14x18 cm
bolti ára: 220 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

KÖNYVJELZŐ
Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Megjelenik havonta egyszer
Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: Csanda Gábor
DTP: Toronyi Péter

Levélcím: Könyvjelző, Námestie SNP 30,814 64 Bratislava 1
Villámposta: konyvjelzo@poetic.com
www.ujszo.com
A Könyvjelző legközelebb **augusztus 25-én**, csütörtökön jelenik meg.

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

A Nap Kiadó kiadásában megjelent könyv átfogó képet nyújt a távközlés fejlődéséről. Bemutatja azokat a neves személyiségeket, akik jelentős mértékben hozzájárultak a mai modern technika magas fejlettségi szintjéhez. Olyan híres személyiségeket vonultat fel a szerző, mint pl. Puskás Tivadar vagy Gábor Dénes, akik nevét minden magyar ismeri, s akikre méltán büszkék lehetünk. A szerző betekintést ad e személyek életrajzába, s leírja azt az utat, melynek eredményeképpen megszületett a találmányuk. Kitűnő olvasmány ez a könyv nem csak a tudomány és a technika kedvelőinek.

Ölvecky Edit, Padány

Bödők Zsigmond
Magyar feltalálók
a távközlés történetében
Nap Kiadó
Fűzve, 132 old.,
14,8x21 cm
bolti ára: 130 Sk
kedvezménnyel: 110 Sk

A legjobb tíz könyvre szavazók közül sorsolással könyvet nyert: **Méry Júlia** nagymagyari állandó olvasónk. Nyereménye: M. Csepécz Szilvia Kicsi, kisebb, legkisebb című meseregénye (az AB-ART ajándéka). **Ölvecky Edit**nek könyvismertetője fejében Sándor János Kolon című falumonográfiáját küldjük (a Lilium Aurum ajándéka).

Továbbra is várjuk sikerlistáikat, leveleiket.

Jó olvasást, szép nyarat!

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árukon megrendelhetők.
1000 Sk feletti megrendelés esetén nem számítunk fel postaköltséget (65 Sk).
Könyvtárak és iskolák, figyelem!
1000 Sk feletti megrendelés esetén 25% kedvezményt biztosítunk.

Szerző(k) és cím(ek):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A megrendelő neve:

Lakhely, utcanév, ház- és irányítószám:

Telefon:

Postacímünk:
Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box 223 810 00
Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028
e-mail: distribucia@kalligram.sk

TETSZÉSI INDEX

Az olvasói szavazatokból összeállított sikerlista

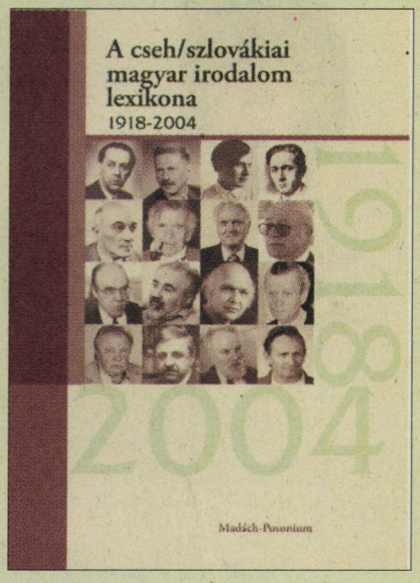

Fónod Zoltán főszerk.
A cseh/szlovákiai
magyar irodalom lexikona 1918—2004
Madách-Posonium
Kötve, 480 old.,
17x24 cm
bolti ára: 420 Sk

1. Fónod Zoltán főszerk.: *A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004*
2. Németh István: *Csontváry Kosztka Tivadar családtörténete*
3. Tőzsér Árpád: *Legszebb versei*
4. Barak László: *Retúr a pokolba*
5. Nagy Zoltán: *A Felvidék fürdőinek lexikona*
6. Komáromi Ress János: *Ráckerti orgonák*
7. Zalán Tibor összeáll.: *A bámész civil. Szlovákiai magyar szép versek 2005*
8. Závada Pál összeáll.: *Honvágy. Szlovákiai magyar szép próza 2005*
9. Duba Gyula: *Az emlékezés öröme és kockázata*
10. Grendel Lajos: *Mátyás király New Hontban*

Pandora szelencéje?

Lacza Tihamér (1948)
kritikus, szerkesztő, újságíró
Pozsony

Ozogány Ernő (1951)
villamosmérnök, szakíró
Tejfalu

A legtöbb ember, amikor bekapcsolja a rádiót vagy a tévét, elkattintja a fényképezőgépét egy családi összejövetelen, esetleg videofelvételt készít külföldi utazása során, magától értetődőnek tartja, hogy használja ezeket a műszaki alkotásokat, és aligha tűnődik el azon, hogy milyen elvek alapján működnek, vagy hogy ki és mikor ötlötte ki vagy készítette el először ezeket a masinákat. A technikatörténet nem általánosan oktatott tárgy mifelénk az iskolákban, és a könyvesboltok polcai sem roskadoznak az efféle kiadványok súlya alatt. Időnként azonban napvilágot lát egy-egy, a témába vágó munka, s örvendetes, hogy a szlovákiai magyar kiadók között is akad néhány (elsősorban a Lilium Aurum és a Nap Kiadó), amely megjelentet technikatörténeti könyveket is. Az egyik legfrissebb mű szerzője a már sokadik könyvét közreadó Ozogány Ernő, aki ezúttal a fényképezés, a filmezés, a rádiózás és a televíziózás kezdeteivel és fejlődésével, valamint felvidéki vonatkozásaival foglalkozik *Dobozba zárt múzsa* című kötetében.

Az ókori Görögországban (majd pedig Rómában is) a legfontosabb művészeteknek saját istennőik voltak, akik Zeusz főistennek és Mnémoszünénak, az emlékezés istennőjének a leányai voltak. A *múzsák* – a kilenc szépséges nő – között azonban egyetlen sincs, akire Ozogány Ernő könyvének címében utalhatna, hiszen a hang- és képrögzítésnek s az ebből kialakult műszaki alkotásoknak és művészeteknek: a fényképezésnek, a filmezésnek, a rádiózásnak és a televíziózásnak az ideje csak a 19. században és a 20. század első felében jött el. Ennek ellenére mégis találónak érzem valahol ezt a címválasztást, hiszen olyan újszerű eljárásokról és módszerekről van szó, amelyek akár „saját istennő" után kiálthatnának. A másik kulcsszó: a *doboz* viszont már nem szorul különösebb magyarázatra: azok a szerkezetek, amelyeket a szóban forgó „művészetek" használnak, többnyire négyszögletes alakú berendezések, akár fényképezőgépek, akár film- és tévékamerák, vetítőgépek, lemezjátszók, rádió- és tévékészülékek, számítógépek stb.

Ozogány tehát – képletesen szólva – kezébe veszi a különböző dobozokat, és elmeséli, hogy kik szorgoskodtak és ügyeskedtek a megalkotásukon, majd kicsalogatja dobozából a maga teremtette múzsáját is, hogy bemutathassa nekünk. Megismerkedhetünk a jeles tudósokkal és feltalálókkal – kezdve Giambattista della Portával és Danielo Barbaróval, Louis Daguerre-en és Thomas Youngon át egészen Vladimir Zworykinig –, a berendezésekkel és a készülékekkel, s nemcsak a nagyvilágban született alkotókkal (és alkotásokkal), hanem azokkal a magyarokkal vagy magyarországi származásúakkal is, akik (és amelyek) meghatározó módon járultak hozzá a fejlődéshez. A fényképezés gyors és sikeres térhódítása aligha lett volna lehetséges a szepesbélai születésű Petzval József (1807–1891) tökéletesített lencséi (objektívjei) nélkül, mint ahogy a Puskás Tivadar (1844–1893) által megalkotott és vagy négy évtizeden át működtetett telefonhírmondó (a vezetékes rádió őse) is olyan informatikai elképzelések megszületését segítette, amelyek nyomán gyökeresen átalakult körülöttünk a világ. Ezek a nevek – feltételezhetően – általánosan ismertek a mai magyarok körében is, de a rádiózás, a televíziózás, az informatika területén is számos kiemelkedő magyar mérnök és tudós tevékenykedett, akikről még a beavatottabbak sem nagyon hallottak. A televíziózás egyik magyar úttörője volt pl. Mihály Dénes (1894–1953), aki szeléncellával és húros oszcillátorral működött berendezésével már az 1920-as években képeket tudott továbbítani, s csak mellékesen jegyzem meg, hogy ő volt a hangosfilm egyik megalkotója is. Ugyancsak a televíziózás területén végzett úttörő munkát Goldmark C. Péter (1906–1977), aki már húszévesen elkészítette aprócska – 2,5x3,8 centiméteres – képernyőjét, hogy aztán másfél évtizeddel később megalkossa az első színes televíziókészüléket. A képmagnók előfutárának számító tévéképrögzítő rendszere (EVR) is említést érdemel. A felsorolást még hosszan folytathatnám, de ezek megtalálhatók Ozogány könyvében is. Egy nevet azonban mindenképp megemlítenék, már csak azért is, mert szűkebb pátriánk – Érsekújvár – szülötte és a sztereó hangátvitel és a térhatású rádiózás kifejlesztése fűződik hozzá: Csicsátka Antalról (1911–1976) van szó, akinek szabadalmai alapján működnek szerte a világban az URH-sávú rádióadók és berendezések.

A kötetben tömören, már-már ömlesztve és utalásszerűen megtalálható minden lényeges információ, amely az említett hang- és képrögzítő eljárások műszaki alapelveivel kapcsolatos; olykor azonban az ember bosszankodik, hogy a szerző miért nem foglalkozik még részletesebben a témával, elvégre az olvasók többsége kevésbé jártas a fizikában és a kémiában, s ez az utalásos módszer nem mindig segíti a jobb megértést. Persze a dolgot magyarázza, hogy a szerző kénytelen volt rövidre fogni mondókáját, miután a kézirat nem találtatott érdemesnek arra, hogy a szlovák kulturális tárca támogatásával jelenjen meg. Ez azért is elszomorító, mert a szóban forgó kötet a felvidéki fényképezés kezdeteivel, a szlovákiai magyar rádiózás és televíziózás fejlődésével is foglalkozik, s bemutatja azokat a műhelyeket, amelyek készítik és őrzik a hang- és képfelvételeket. Többnyire helyi tévéstúdiókról van szó, amelyek fele-fele részben sugároznak magyar és szlovák nyelvű műsorokat, még akkor is, ha az érintett települések lakosságának nemzetiségi összetétele jelentősen eltér ettől az aránytól. Az ember e nagyvonalúságot látva eltűnődik azon, vajon ha a közszolgálati televízióban legalább a szlovákiai magyarság számarányának megfelelő műsoridőt biztosítanának, ez napi két órányi magyar nyelvű műsort jelentene.

A szlovákiai filmgyártás a rendszerváltás után komoly válságba került, szlovákiai magyar filmgyártásról pedig nem is beszélhetünk. Annak idején, még a hetvenes években készült Dél-Szlovákiában néhány amatőr dokumentumfilm, s talán akadnak olyan szlovákiai magyar filmesek, akik kedvtelésből, a saját szórakoztatásukra forgatnak időnként, de ez puszta feltevés csupán. Vagy negyed százada jelent meg Bukarestben, a Kriterion gondozásában Jordáky Lajos könyve az erdélyi némafilmgyártás történetéről. A szerző az 1903–1930 közötti esztendők filmtermését veszi számba, számos fényképfelvétellel is dokumentálva az elmondottakat. Hasonló könyvet a szóban forgó időszak felvidéki magyar filmtermésről nem lehetne kiadni, de sajnos a későbbi évtizedekéről sem. Ám aggodalommal tölthet el bennünket az a tudat is, hogy a létező tévéstúdiók műsorainak archiválása megoldatlan, és ha évtizedek múltán valakinek kedve támadna (és lehetősége is adódna) megírni a felvidéki magyar tévézés történetét, akkor igen nagy, mármár megoldhatatlan problémával találná szembe magát.

Amit ebből a sok ismeretanyagot felvonultató és hasznos könyvből hiányolok, az a jövő felvázolása meg a nyilvánvalóan létező negatív jelenségek (pl. a tévé- és rádióműsorok elszürkülése, bulvárosodása, a nézők és hallgatók kiskorúsítása vagy lenézése stb.) lajstromba vétele. A jelképes doboz mára ugyanis ahhoz a szelencéhez kezd hasonlatossá válni, amelyet egy másik mitologikus lény, Pandora úrhölgy birtokolt a görög monda szerint, s amelyet felnyitva a világra szabadította az összes bajt és kellemetlenséget. Még szerencse, hogy a visszacsapott fedél alatt ott maradt az egyetlen dolog, aminek örülhetünk – a reménység.

Lacza Tihamér

Ozogány Ernő
Dobozba zárt múzsa
Lilium Aurum
Kötve, 108 old.,
14,5x24 cm
bolti ára: 219 Sk
kedvezménnyel: 197 Sk

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

Lacza Tihamér
Séta a kertben
Madách-Posonium
Kötve, 228 old.,
13x20 cm
bolti ár: 160 Sk

Lacza Tihamér
Az ókor emlékezete
A sziklarajzoktól az ábécéig
Lilium Aurum
Kötve, 218 old.,
21,5x30,4 cm
bolti ár: 380 Sk
kedvezménnyel: 340 Sk

Ozogány Ernő
Magyar atomocska
Méry Ratio
Kötve, 96 old.,
20,5x20,5 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 171 Sk

Ozogány Ernő–Vojtek Katalin
Magyar nagyasszonyok
Lilium Aurum
Kötve, 120 old.,
16,5x23,5 cm
bolti ár: 219 Sk
kedvezménnyel: 198 Sk

Monoszlóy Dezső Összegyűjtött versei

Vajda Barnabás (1970)
tanár, irodalomtörténész
Dunaszerdahely

Megrendelhető még:

Vajda Barnabás
Sigmund Freud és a XX. század eleji magyar irodalom
AB-ART
Fűzve, 168 old.,
15x21 cm
bolti ára: 200 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

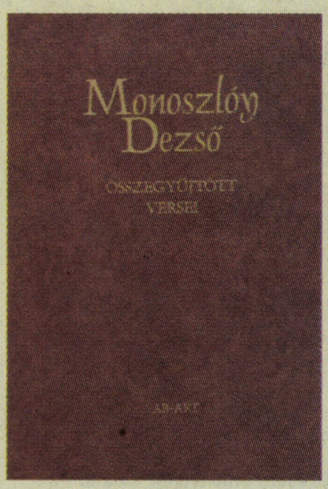

Monoszlóy Dezső
Összegyűjtött versei
AB-ART
Bőrkötés, 672 old.,
15x21 cm
bolti ára: 380 Sk
kedvezménnyel: 350 Sk

Nem minden költő olyan szerencsés, hogy kézbe veheti saját *összegyűjtött* munkáit, az *összes versek* kegyelme pedig esetenként még a legnagyobbaknak sem adatik meg. (Babitsnak például még nincs.) Ezért minden vállalkozás dicsérendő, amely összegezni képes egy költő alkotásait, benne mindennel, amit a költő tulajdonos őszintén vállal.

Az AB-ART Kiadó kezdeményezésére most megjelentek Monoszlóy Dezső összegyűjtött versei. Hatszázhetvenkét oldalon, kiegészítve betűrendes mutatóval, amelyben összesen 889 verset-költeményt találunk. A szándék és a forma szempontjából a kötet mindenképpen méltósággal tükrözi azt a megbecsülést, amelyet költőnk, a Budapest–Pozsony–Bécs háromszög kultúrájából táplálkozó és nyolcvankettedik születésnapjához közelítő Monoszlóy Dezső kétségtelenül méltán megérdemel.

A szándék és a forma szempontjából a kötet méltósággal tükrözi azt a megbecsülést, amelyet a Budapest–Pozsony–Bécs háromszög kultúrájából táplálkozó költő kétségtelenül méltán megérdemel.

A nagyszerű papíron és szép barna bőrborításban kézbe vehető költői korpusz – amely nagy, de korántsem teljes (a gyermekköteteket terjedelmi okokból nem tartalmazza) – a kutatónak kiváló lehetőséget nyújt két fontos kérdés megvizsgálására. Egyrészt, hogy a múló emberi idő adta kivételes lehetőséget kihasználva (esetleg annak nyomása alatt?) milyen mértékben változtatta meg költeményeit a költő (ha egyáltalán), másrészt pedig, hogy mi rejlik a változtatások hátterében. Más műnem képviselőivel összehasonlítva kétségtelenül a lírikusok érzik legfájdalmasabban „szövegeik csiszolásának, folytonos tökéletesítésének, a változatképzésnek a lelki kényszerét" (Péter László szavai), az utólagos csiszolgatás nekik technikailag is kivitelezhetőbb, habár számos regényíró említhető lenne, akinek a nyomtatott megjelenés nem jelenti a mű lezárását. Ezen a ponton csábít bizonyos alkotás-lélektani motivációk boncolgatása; például, hogy tényleg egyszerűsödött-e Monoszlóy stílusa (ahogy azt eddigi pályáját ismerve gyanítjuk), vagy a korrekcióvágy csupán technikai izgalom eredménye-e (amelyet a gépelt-nyomtatott szöveg puszta látványa váltott ki), vagy hogy beszélhetünk-e esetében bármiféle öncenzúráról, esetleg fennáll-e a didaxis túltengésének veszélye (amiként gyermekeink életébe is hajlamosak vagyunk minduntalan bele-beleszólni). Csakhogy nekünk ezek helyett egy értékelésbe hajló kérdést kell föltennünk, ami mindig kérdés, amikor magának a szerzőnek van módja saját szövegeinek utólagos formálásra, mégpedig: A korrekció jelent-e minőségi javulást? A költőnek természetes joga, hogy köteteit átszerkessze, mint ahogy az is, hogy ne; ez egyébként sem egyszerű feladat egy olyan termékeny költő esetében, mint Monoszlóy, akitől korábban már legalább három versválogatás megjelent. Ebből a kötetből az látszik, hogy költőnk határozottan fenntartja jogát az életmű nyitva tartására (ebbéli vágyát egy pillanatra sem szabad megkérdőjelezni!), viszont elfogult ahhoz, hogy radikális önreflexiót hajtson végre. Ennek eredménye egyfajta következetlenség, amely úgy nyilvánul meg, hogy egyfelől az önkritika kizárólag a legkorábbi versekre irányult (az 1941/42-es *Égből üzenek* című kötetéből semmit nem vett föl), másrészről viszont kimondottan igényli az *összegzés* érzetét. Legyen a példánk a *Virrasztó szerelem*. Ez a kötet az eredeti, 1964-es megjelenésekor hat ciklusba osztva 93 verset tartalmazott, most pedig 96-ot; kikerült belőle négy vers (köztük *A holnap hitével* című szonettkoszorú), bekerült viszont hét új költemény (az eredeti *Arcképek* című ciklus elejére helyezve). Azaz: Monoszlóy elhanyagolható mértékben módosított a korpusz terjedelmén, akkor is inkább bővített (íme, a *Virrasztó szerelem*ben 3,2 %-os a növekedés), ráadásul sem a versek eredeti szövegén, sem sorrendjén gyakorlatilag nem változtatott. Ami annyit jelent, hogy a versek életművön belüli súlyozását a költő nagyvonalúan majdani életrajzíróira hagyta.

A minőség szempontjai mellett a textológia egyik bosszantó, de jogos antinómiáját is föl kell vetnünk, tudniillik nem hamisítás-e egy bizonyos korban keletkezett műnek az utólagos átdolgozása. Van-e a költőnek joga lemondania múltjáról? A probléma annál kényesebb, mivel irodalmunkban erre vonatkozólag élnek bizonyos szövegkezelési hagyományok, amelyeknek tudomásul vétele vagy éppen figyelmen kívül hagyása textológiai harccá fajulhat.

(A költő végakarata, a saját életműve átértékeléséhez való joga pl. hosszabb vita tárgya volt az Élet és Irodalom hasábjain 1975-ben.) Az egyik tradíció Gyulai Páltól származik, aki az általa 1864-ben összeállított tizenkét kötetes *Vörösmarty Minden Munkái*ban írta okításul: „Visszatetsző, hogy egy oly költő művei, mint Vörösmarty, nagyrészt a magok idejében még közönség elé nem bocsátott kísérletekkel nyílnak meg, s mintegy lehangolják az olvasót. Ezért az 1821–1826 közt írt költeményei közül csak azokat vettem föl, amelyeket költeményeinek 1833-ban kiadott gyűjteményébe maga is fölvett, melyeket pedig nem vett föl, Ifjúkori kísérletek cím alatt, áttettem az utolsó kötetbe, ahol aki Vörösmarty ifjúkori fejlődését kívánja vizsgálni, szintén megtalálja." (Idézi Péter László: Írók, költők textológiai nézetei. Irodalomtörténeti Közlemények, 1995/1, 77.) Mások másként vélekedtek. Babits Adyról szólva tartotta fontosnak leszögezni azt a felismerést, hogy „még a leginkább jelentéktelennek látszó versek is, amint szomszédaikkal egy szempillantásban fogja át őket tekintetünk, megmutatják a maguk rejtett fontosságát" (Babits Mihály: Esszék, tanulmányok. Budapest, 1978, 2. kötet, 274.). És megint mást gondolt a verstan elméletével behatóan foglalkozó Weöres Sándor, amikor arra szólította föl (főleg az ifjú) költőket, hogy „ne tartsák szent tárgynak a verseiket". Nyilvánvalóan legalább három szempont van. A figyelmes olvasóé, akit érdekel, vajon korábbi köteteihez képest hogyan alakította, változtatta Monoszlóy saját életművét; a szerzőé, aki teljesen szabadon dönthet, kíván-e élni az összegyűjtött versek adta lehetőséggel, hogy mintegy újraértelmezze költészetének addig befutott ívét és állomásait; és végül van az örökkévalóság szempontja, amely (aki?) majdan hűvös kézzel fog rostálni – mindnyájunk helyett.

Számomra nagy gondot okoz, hogy az összegyűjtött versekből eltűntek az eredeti cikluscímek. Ez nemcsak azért probléma, mert így nehezebb a tájékozódás (azoknak is, akik korábban is olvasták őt, az új olvasóknak meg főleg), hanem azért is, mert a ciklusok nagyobb jelentőséggel bírnak, főleg időben távolodva a versek keletkezésétől, mint általában gondoljuk. Ahogy a bevezetőben írtam, *összes versekhez* (pláne kritikai kiadáshoz) nagy szerencse kell. A kiadástörténeti összefoglalást meg a jegyzeteket, vagyis az efféle kiadványok estében szokásos filológiai apparátust nem is kérem számon; tudom, ennek tudományos feltételei tájainkon nagyon korlátozottak. De a kiadónak legalább ragaszkodnia kellett volna egy utószóhoz, amelyben eligazítást kapunk a gyűjtemény megszületésének körülményeiről, valamint a szöveggondozás elvi, módszertani-technikai szempontjairól. Filológiai kommentárt minden általam ismert efféle gyűjtemény tartalmaz – itt is kötelező lett volna időt és energiát szánni rá. Ami persze csak nagyon kicsit von le abból az örömhírből, hogy Monoszlóy Dezsőnek mostantól hozzáférhetők *összegyűjtött versei.*

Vajda Barnabás

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

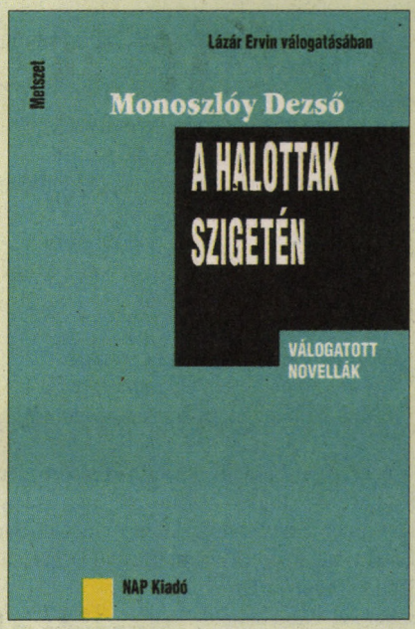

Monoszlóy Dezső
A halottak szigetén
Nap Kiadó
Fűzve, 162 old.,
13x20 cm
bolti ár: 129 Sk
kedvezménnyel: 100 Sk

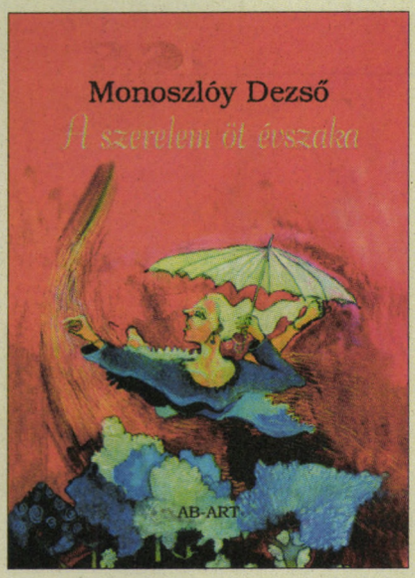

Monoszlóy Dezső
A szerelem öt évszaka
AB-ART
Kötve, 96 old.,
12,5x17 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

Monoszlóy Dezső
Balada šľaktrafených
AB-ART
Ardamica Zorán fordítása
Kötve, 72 old.,
13,5x19,5 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 135 Sk

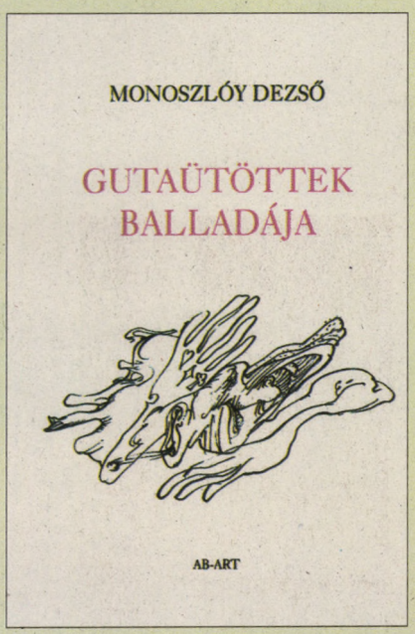

Monoszlóy Dezső
Gutaütöttek balladája
AB-ART
Kötve, 64 old.,
13x19 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 135 Sk

Retour de force

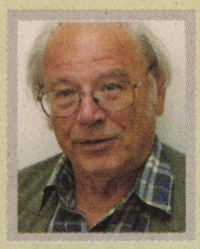

András Sándor (1934)
költő, esszéista
Budapest

Megrendelhető még:

András Sándor
Lutheránus Zen
Halál és Meghalás
Kalligram
Kötve, 376 old.,
12x18,5 cm
bolti ár: 250 Sk
kedvezménnyel:
220 Sk

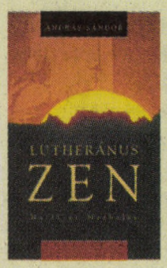

A kötet végéről idézem ezt az önvallomást a kötetről és szerzőjéről:

„Az álmoknak most már nem hiszek,
Hiszen magam teremtem őket,
Akár egy trehány isten az eget, földet, vizet...!
Mint sorsomat! A szereplőket –
Szívesen láttam volna előkelőbbnek,
Megváltóvá is kedvvel lettem volna, kinek
Feltétlen alázattal bedőlnek

Gyarló népek, becstelenek, senkik.
Így lettem majdnem magam is gonosz!
Róluk szóltam én, akik az átkot jelentik."

A versben beszélő ugyan a verscím szerint Sancho, aki minden bizonnyal Panza és egyúttal annak a szerepnek a neve, amelyet Barak László magának választott. Ezúttal is, hiszen az 1981-es *Sancho Panza szomorú* című kötetétől kezdve mindegyikben található Sancho beszélte versszöveg. Sancho persze nem volt költő, Barak számára egyfajta ember, földön járó társa egy másfajtának. Amikor a kötet epilógusában a kötet szerzőjeként jelentkezik, Barak kiszól a szerepből, ezzel jelzi, hogy kiszólása maga is szerep. Van neki azonban egy másik, mondhatni költőibb szerepe is ebben a kötetben, az is földön járó, onnan vált retúrjegyet a szintén földi pokolba. Az *invokáció*ban ezzel a költői szereppel indít, mintegy a saját nevében „Villon pajtás"-ra utal, a pajtássággal járó hasonszőrűségre pedig a következő sorokkal céloz:

„nem érzi még nyeszlett nyakam
löttyedő seggemnek súlyát".

Hasonló a bírvágy, a hűség, az álnokság, a bosszúvágy, no és persze maga a meghalás, ami sohasem lehet szerep.

Ezzel egyúttal sejteti a nem egészen mellékes különbséget, hogy ő még él gyilkosok, rablók és kurvák között, vagyis nem a felakasztott szerepét játssza, hanem másféle halottakét. Az *invokáció* és az *Epilógus* között ugyanis ilyenekről van vegyes, gyakran veszettül durva, szó.

A szerep és a szereplés mintegy a kötet egyik versében tematizálódik is. Címe: *a színész (és a vállalkozó) halála,* a vers pedig arról szól, hogy a hírhedt névtelen vállalkozót lelövik az utcán, éppen akkor, amikor a neves színész előadás közben meghal a színpadon. Sugallja a vers, hogy a hírhedt vállalkozó is szerep, sőt azt is, ami az egész kötet témája, hogy lelövése, a gengszterek, a velük és körülöttük élők életmódja-halálmódja, az alvilági kivégzések mocskos rituáléja is az. Felvett szerep.

A kötet egésze gondosan megválogatott szerepek egyvelege-együttese: áldozaté, gyilkosé, tanúé és a Villon-utódé. Ezek szólnak egyes szám első személyben egy bizonyos – amennyire tudom, megtörtént – mészárlásról, amely során tízen lettek kivégezve; a kötet verseiből nem tudni meg igazán mást, mint az esemény kegyetlen dramaturgiáját.

Van, aki már halottként szól, és nem úgy, mint Hamlet apja. Ami, gondoljuk meg, szintén szerep, ahogyan Hamlet és a tőle megkívánt bosszúállás is az. De micsoda különbség. Micsoda hasonlóság. És micsoda különbség a hasonlóságban.

Shakespeare-nél királyokról, országok sorsáról és vezetéséről van szó, ahhoz mért a szerep. Baraknál, mint Villonnál, viszont szinte névtelen emberekről, elhanyagolható sorsokról hallunk, mégis éppen általuk az embersorsról, ha egy bizonyos vetületből is. Van ugyanis hasonlóság is: hasonló a bírvágy, a hűség, az álnokság, a bosszúvágy, no és persze maga a meghalás, ami sohasem lehet szerep. Ahogyan sohasem szerep az érzett félelem, a félelemérzet, maga a puszta érzés, vagyis az érzés, amíg szótalan és névtelen. Amikor az beszél, aki fél, már szerepbe is vált. Az érzés már szerepel, amikor a félelemből „félek", a rettegésből „rettegek", a ki kell nyírniből „kinyírom" lesz, egy szerep, amit el kell játszani. Amikor pedig az beszél, aki már meghalt, valaki más, illetve valami szerepelteti: végső fokon a világ, a mindenség működése. Más-másként, ha Shakespeare-nél az öreg Hamletet, és ha Baraknál Tecát. Hiszen van különbség a hasonlóságban, a különbség pedig a darabtól függ, attól a darabtól, amelyikben a szerepek játszódnak, ahogyan a darab játszódik az általa is strukturált-projektált világban, a világ pedig attól is, aki számára az.

Barak kötetében a megszólalók más-más modorban, más-más szókinccsel és hanglejtéssel szólnak. Egyes szövegek, a résztvevőké, egyfajta dokuköltészetnek hangzanak, egy alvilági dokudráma darabjainak: a durva, sőt mocskos beszéd durva, sőt mocskos életet-halált jelez. A kötetben ez a legkeményebb, a legtorzabb. Érezhető az indulat, a beszédhelyzet felismerhető, egyszerre érthető és érthetetlen minden. Ugyanis az, hogy vannak emberek, akiknek ez minden, akiknek így jelentkezik a minden. A jelzett erőszak, durvaság, az egymásba tiprás és a tipródás egyszerre nyomasztó és kicsinyes. A tanú beszéde –

„ott voltam akkor
bár ne lettem volna
ott"

– másféle: egyszerűen tényközlő. Megjátszottabb *a bámész civil* – ez egy verscím –, aki

„péniszt" és „vaginát" mond, elmerészkedik a „kurvamód"-ig, és a kötet darabjainak szerzőjét – talán a szerző egyik vetülete saját magát? – is megszólítja:

„ám a ciklus hőseinek
Így lettél egyike
mindenestül".

Ebben persze az a turpisság, hogy ezt is Barak írta-mondja, ezt a szerepet is ő játssza, aki, *a bámész civil* első két sorában azt mondja: „önmagamat mutogattam / önmagamnak", utolsó két sora szerint pedig így búcsúzik: „ölellek / Orfeusz", vagyis aki – ha Tolnai Ottó *Vidéki Orpheusz*ára gondolunk – nem vidéki, hanem alvilági, az alvilág Orfeusza. A Villon-utód beszéde, a negyedik fajta beszéd megint másféle, például az *Epilógus* előtti *apokrif*, vagy az azt megelőző *tanulhattuk volna a halált* című versekben.

Meg kell ismételni: a beszédmód fejezi ki az életmódot, nem a szavak, nem a töredezett mondatok, hanem az, amire a szavak kifelé és befelé vonatkoznak. Még akkor is, ha a beszéd szövege jelzi mindkettőt, és akkor is, ha csak hozzávetőlegesen, csak sejthetően teszi. A többféle beszédmód többféle perspektívát érzékeltet, perspektívákat ugyanarra, mert van más-másként jelentkező ugyanaz: hullák a padlón kint, érzett érzések bent, és ezek végül is emberiek. Ez ugye a legrosszabb az egészben. A durva szövegek érzékletesen döbbentik az olvasót, elevenen-élesen ébresztenek egy, a maga kegyetlenségében és ürességében, a szó külső és belső jelentése szerint mocskos – vérmocskos, húgy-mocskos, káromlás-mocskos, viszonylat-mocskos – és mégiscsak emberi létformára. Emberi, hiszen mi más lenne. Emberekről van szó, emberszájakból – persze szájmaszkokból – ered a szó, az alapviszonylatok és érzések és a legdurvább indulatok között és mögött, sőt olykor közben, és a szózuhatagokon át-áttörő szelíd vágyak, ha mégoly kisszerűek is, mint egy tengerparti nyaralás vágya – mi mást is mondhatnánk? –, emberiek.

Ez a mostani, igencsak megkomponált kötet nekem azt bizonyítja, hogy akár volt kedve, akár nem volt, ez a Sancho itt maradt, és maradt valamiképp a habókos góré emlékéből is, nélküle nem jött volna össze ez a kötet.

A szózuhatag persze elhangzik. Amikor a versek véget érnek, a beszéd is véget ér, a sokféle szerepzsivaj. És csend lesz. Előfordul ebben a kötetben két sor: „a csend lombját / hangzavar növeszti" (45.), amelyik már előrezgett az 1981-es kötet *Csend* című versében, így: „hangzavar növeszti lombját" és a 2002-es *hazakép* című versének első és utolsó szakaszában így:

„egyre kevesebbszer riaszt fel
a csend
amit hangzavar teremt
s növeszti lombját...

egyre kevesebbszer riadsz fel
s a csend
amit hangzavar teremt
növeszti lombját..."

És hadd idézzem Sanchót ebből a korábbi kötetből is: „a habókos góré nélkül / mégsincs kedved ittmaradni". Egy még korábbiban mondja szintén Sancho: „hideg van / összébb húzom magamon a világot". Ez a mostani, igencsak megkomponált kötet nekem azt bizonyítja, hogy akár volt kedve, akár nem volt, ez a Sancho itt maradt, és maradt valamiképp a habókos góré emlékéből is, nélküle nem jött volna össze ez a kötet. Ezért húzta össze magán Sancho a világot úgy, hogy az, amiről a *Retúr a pokolba* tesz jelentést, belekerüljön, és úgy kerüljön bele, hogy közben mégiscsak sajogjon most is a habókos góré hiánya.

András Sándor

(Elhangzott 2005. május 25-én Pozsonyban, a Magyar Köztársaság Kulturális Intézetében, a könyv bemutatóján.)

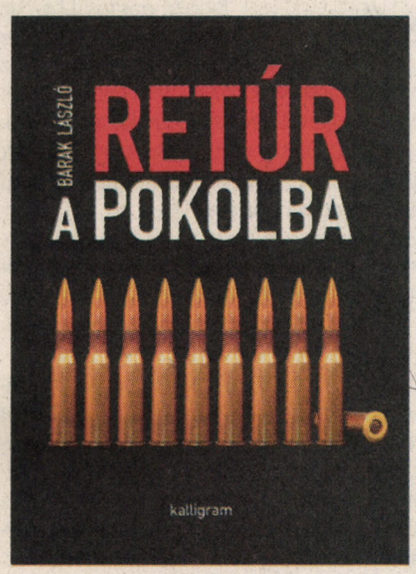

Barak László
Retúr a pokolba
Kalligram
Kötve, 64 old.,
16,4x19 cm
bolti ár: 130 Sk
kedvezménnyel: 110 Sk

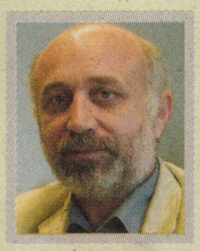

Barak László (1953)
költő, újságíró
Dunaszerdahely

Megrendelhető még:

Barak László
Miféle szerzet vagy te?
Válogatott versek
Kalligram
Kötve, 176 old.,
16x24 cm
bolti ár: 280 Sk
kedvezménnyel: 249 Sk

Janiga József albuma

Motesiky Árpád (1941) vadászíró, szakíró
Verebély

Századunk első fertályában néhány említésre méltó képzőművészeti kiadvánnyal gazdagodott gyűjteményem. Elsőként Feszty Masa (1895–1979) albumával, melyről a Könyvjelző hasábjain már bővebben beszámoltam, aztán Csontvárynak (1853–1919) albumát említeném. Ő is felvidéki volt, Kisszebenben született, s patikusként nagyon sok helyen tevékenykedett Lévától a Tátráig. Most pedig Janiga József (1946–2004) albumát tartom a kezemben. Janiga, akárcsak Szinyei Merse Pál, „a természet festője"-ként a szabad természetet tartotta igazi mesterének. Csallóköz-imádatával egyébként nem volt egyedül, vegyük csak Tallós Prohászka Istvánt, aki akár a mestere is lehetett volna Janigának. Azonos síkon mozogtak, mindketten a csallóközi tájat állították művészetük homlokterébe, emellett Tallós Prohászka művészeti kérdésekkel foglalkozó cikkeket és szépprózát írt, Janiga verseket.

„Az örökös aggódás. A félelmek. Szorongások. Mert amikor az ember már tudja, mit akar csinálni, állandóan aggódik a körülmények miatt. Kételyeim voltak, mert az utat, a lépcsőt nem látjuk előre. Hát ez. (...) Az életben számtalan megalkuvásra kényszerül az ember."

Janiga Józseffel főiskolás korában ismerkedtem meg, pontosabban 1968 tavaszán, amikor a Csemadok járási konferenciája Nyitrán a titkárává választott. Néhány nappal a megválasztásom után meglátogatott Jóska, vele volt későbbi felesége, Éva is. A szó szoros értelmében együtt jártak, én legalábbis Nyitrán külön-külön egyikőjükkel sem találkoztam. Akkor a Csemadok székháza a főutcán volt a hentesüzlet fölött, az ódon ház első emeletének három helyiségébe naponta feljártak a fiatalok, mert sajátjuknak s otthonuknak tekintették. Itt beszélgettünk Jóskával, ismertem már a párkányi pedagóguspalántát, rokonszenves volt, mappája tele rajzaival, festményeivel. Azon tanakodtunk, lehetne-e a Csemadok titkárságán ezekből kiállítást rendezni. Éva szeme csillogott, egyébként hallgatott, nem szólt bele beszélgetésünkbe. A nálam tapasztaltabb gerencséri Szombath Ambrussal megbeszéltük a részleteket. Janiga mellett még két volt nyitrai diák két-három képe szerepelt a tárlaton, Diósi Kornélé és Szilva Józsefé. Így esett, hogy én lehettem Janiga József első kiállítója, s bemutatkozásáról írtam is az Új Ifjúság az évi júniusi számába. A továbbiakban sem vesztettem el őt a szemem elől, főként a komáromi kiállításait volt módom látni.

N. László Endre 1978-ban azt írta, hogy „Janiga művészetének bilincse a Csallóköz." Szerintem az igazi bilincs inkább az „iskola" volt számára, a munkahelye, ahol rendszeresen és pontosan meg kellett jelenni, ahonnan a tanító nem hiányozhat egy napot, egy órát sem. Azaz nem vehet részt olyan eseményeken, amelyek a művészetével, alkotókedvének emelésével kapcsolatosak. Az alkotó emberre a szűk környezet és az egyhangúság nem lehet kedvező hatással. Többen azt kifogásolták, hogy kevés a figurális alkotása. Vadászíróként én inkább azt hiányolom, hogy egy élesen látó s mindent megfigyelő ember, aki a természetet járja s órákat ül egy helyben, nem látott volna egyetlen magasban szitáló egerészölyvet sem, vagy éneklő pacsirtát, tarlón egérre vadászó rókát, vizekről felröppenő vadkacsákat, legelésző őzeket. Nyilván látott, és találkozott is velük, de megfestésük kimaradt az életéből.

Most megjelent albuma nyolcvankét képet tartalmaz. De lehet-e annak a művésznek nyolcvankét képéből felmérni az erejét, művészete minden jellegzetességét, szellemiségét, aki „képmilliomos" volt? Vajkai Miklós szerint „napi három-négy, olykor öt, esetleg hat festménye is elkészült." De ő is számon kér: „A legtöbb képéből hiányzik valami, ami ezt a vidéket a maga módján édenné teszi. Hiányzik belőle az Ember, pontosabban az emberi szellem és az emberi lélek." No de az így kiragadott mondatok, mondattöredékek esetleg megtévesztők is lehetnek, tegyük hozzá gyorsan, amit a művész Bodnár Gyulának nyilatkozott, nagyon őszintén: „Mint festő nem tudom megtalálni az emberben azt, amit a tájban. Én egyszerű tájfestő vagyok, semmi több. De egy fokkal sem tekintem kisebb feladatnak a tájfestést, mint például a figurális kompozíciók alkotását. Mint műfaj vajon többet ér-e például a költészet a prózánál vagy a drámánál?"

Janiga tehát vállaltan tájfestő. A csallóközi füzeseken és botlófákon kívül adriai háztetőket is fest, dalmáciai motívumokat, bibliai jeleneteket, és a Kertben című festményének bal sarkában mégiscsak találunk emberi alakot, mint a kávéházi festményein is. A Sziget a hóban című felbukkan egy szelek szárnyán evező varjú, és a Szárnyaláson is látható egy magányos madár.

Fontos helye illeti meg Janiga könyv- és lapillusztrációit. Ezeken kívül festett jó néhány képet önmagáról is, ezekről az önportréiról írja Bodnár Gyula: „tüzes arcok, markáns vonalak, összevont szemöldökök..., mögöttük, bennük indulat, szenvedély, dac." Ezeket a közeli barát

Bodnár is csak egy készülő tárlat előtt látta. Mesteriek Janigának a lányairól festett képei is, itt látható, Anyám című festménye még a korai évekből való. Az album egyedül arra nem ad választ, vajon feleségét, Évát festette-e.

Janiga József munkásságát sokan méltatták és kísérték figyelemmel. Írt róla többek közt Keszeli Ferenc, Koncsol László, Németh István, Bereck József... Tallósi Béla kérdéseire, a kibontakozás gátlásairól ezt válaszolta: „Az örökös aggódás. A félelmek. Szorongások. Mert amikor az ember már tudja, mit akar csinálni, állandóan aggódik a körülmények miatt. Kételyeim voltak, mert az utat, a lépcsőt nem látjuk előre. Hát ez. És ebben ott van már a családféltés is, az egészség miatti aggódás, minden ilyesmi. Az életben számtalan megalkuvásra kényszerül az ember. Egyik oldalon a család, másik oldalon az elhivatottság..."

Utoljára tizenöt évvel ezelőtt találkoztam Janiga Józseffel, Nagy János szobrász kiállításán. Örömmel üdvözöltük egymást, párja, Éva természetesen ott volt mellette. Akkor azt a bizonyos út végi lépcsőt, sem a hozzá vezető súlyos betegséget nem láttuk előre. Koccintottunk a kiállítás sikerére, s búcsúzóul egy ereje teljében levő művésszel, kedves emberrel, baráttal szoríthattam kezet.

Az album bevezető tanulmánya és a képanyag összeállítása Pogány Gábor munkája. A művész verseit és a róla szóló újsághíreket, tanulmányokat Bodnár Gyula válogatta. A könyvvel a Nap Kiadó igen komoly feladatot vállalt és teljesített.

Motesiky Árpád

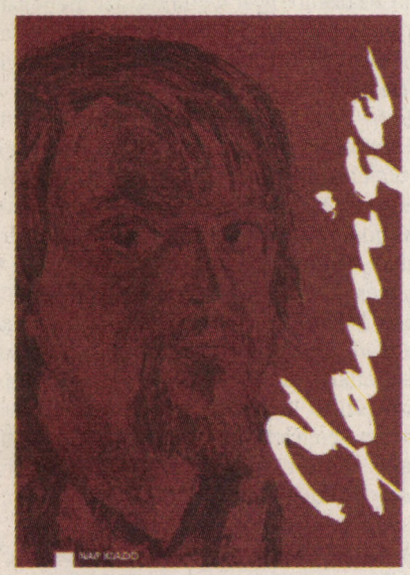

Pogány Gábor–Bodnár Gyula
Janiga
Nap Kiadó
Fűzve, 80 old.,
21x29,6 cm
bolti ár: 390 Sk
kedvezménnyel: 350 Sk

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

Kopócs Tibor
Képviselők
113 kortárs arcképe
KT Könyv- és Lapkiadó
Kötve, 200 old.,
21,5x30,2 cm
bolti ára: 650 Sk

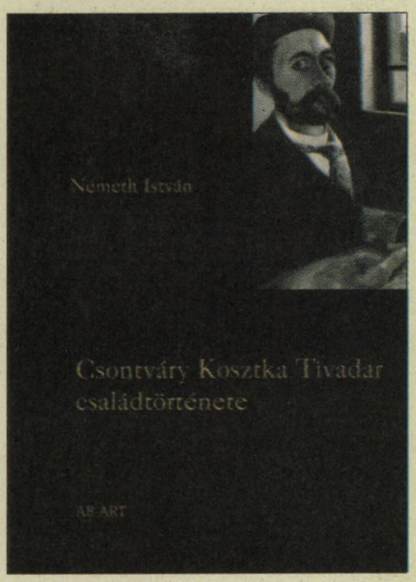

Németh István
Csontváry Kosztka Tivadar
családtörténete
AB-ART
Fűzve, 168 old.,
15x21 cm
bolti ára: 200 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

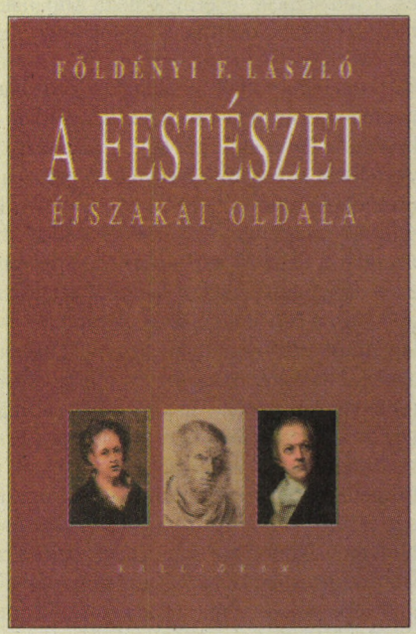

Földényi F. László
A festészet éjszakai oldala
Kalligram
Kötve, 568 old.,
15,5x21 cm
Bolti ár: 399 Sk
kedvezménnyel: 320 Sk

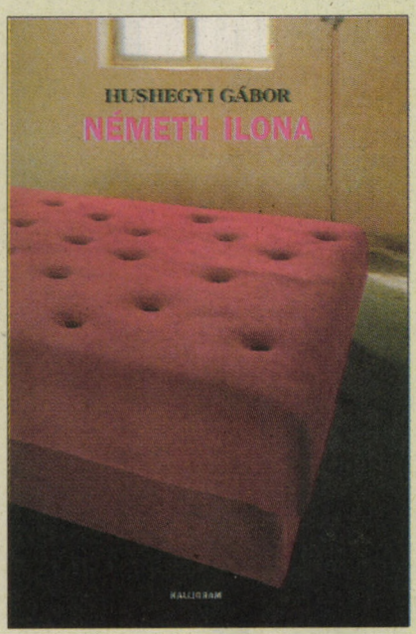

Hushegyi Gábor
Németh Ilona
Kalligram
Fűzve, 112 old.,
22,8x29,5 cm
bolti ár: 360 Sk
kedvezménnyel: 220 Sk

Leplek és gubancok

Nagy Boglárka (1967)
kritikus, szerkesztő
Pécs

N. Tóth Anikó (1967)
író, irodalomtörténész
Ipolyság

Pontosabban „szövegleplek" és „hallgatás-gubancok" hálózata szövi regénynyé N. Tóth Anikó, a felvidéki kritikus és esszéista első, felnőtteknek szóló prózakötetét. Az anekdotikus, mesei-mitológiai és képleíró elbeszélésmódok – három narrátor hangján – a család-, a mese-, napló- s végül a detektívregény műfaji kódjait vonják egyetlen panorámaregénybe. A Bús család vízjelszerűen felsejlő történetét itt felfejtenünk a regénytől meglehetősen idegen gesztus volna, hiszen a *Fényszilánkok* hátterében éppen az a belátás áll, hogy az emlékezés bármely természetű rekonstrukciós kísérlete, az események anekdotikus rögzítésétől a dokumentarista (pillanat)felvételekig, kudarcot vall. A kor-, társadalom- és családtörténeti panoráma merőben illuzórikus, a három elbeszélő felidéző munkájában újabb és újabb rések, hasadékok keletkeznek. A kötetben fellapozható családi fényképek elhelyezése esetlegesnek tűnik, nem kötődnek a konkrét szöveghelyekhez, bárhova beilleszthetők, noha leírásuk rendre visszakereshető a regény oldalain.

A három fejezetre tagolt *Fényszilánkok* fotográfus narrátorának, Andrisnak a részint naplószerűen, részint fényképek leírásaiban sorjázó elbeszélése mellett édesanyja, a falusi öregasszony anekdotikusan fűzött, dús áriái és a fényképész gyermekének, Annának a meseszerűen (s egyúttal a regény önértelmezői karakterét is a legerőteljesebb vonásokkal) megkomponált szólamai párhuzamos, nemegyszer egymást kiegészítő, egyidejű elbeszélést alkotnak. E szólamok találkozása a végtelenben, vagyis a „rögzített múltban, a finom elmúlásban" megpillantott jövőben látszik lehetségesnek. Az elbeszélés ideje, bár határozott utalások nincsenek rá, a hetvenes évek. Hogy hol járunk, valahol Magyarországon vagy a Felvidéken, az végképp bizonytalan. Amint bizonytalan egy negyedik narrátor azonosíthatósága is, az egyes fejezetek incipitjeiben megszólaló hangé, amely – mintegy „a regény regényében" – felülírja a *Fényszilánkok* egész narratíváját („ki lélegzik itt, istenem, ki beszélne"). A fotográfus ugyanis egy regény, vagyis egy regényesített képes album megalkotásának szándékával kezd a családtörténet kutatásába, de a regény regényének elbeszélője végig csak kerestetik, meg nem találtatik. Az írás emlékezetteremtő perspektívája egyre szűkül, minden rekonstrukciós munka túlexponálttá válik, akárcsak a foltos, elmosódó fényképek vagy az édesanya áradó történetei. Egyedül a kislány, Anna meséi képesek a maguk mitikus ábrázolásmódjában a múlt és a jelen atmoszférikus pillanatait, eseményeit kivonni az időből, s valamiféle titokzatos, birtokolható tudássá tenni.

N. Tóth Anikó regénye tartalmazza mindazon belátást és kételyt, amely a kortárs magyar elbeszélő próza felismerésévé vált az elmúlt ötven évben. Ám ettől még nem tartanánk olyan kiváló, többszörösen rétegzett műnek, amiért rögvest kétszer is elolvastuk. Először is, mert nyelvi, képi és tárgyi világa rendkívül gazdag, finoman, elegánsan rajzolt. A regényben megjelenített történelmi korszak, a II. világháború évei, a beszállásolt német, majd orosz katonák, a falubeli zsidók elhurcolása, a családfő hadifogsága, a beszolgáltatás, kitelepítés, szövetkezetesítés időszaka, majd a konszolidáció évei, valamint a falusi társadalom rétegzettsége és mindennapjai, nemkülönben a család történetében megjelenített elfojtott szenvedélyek és szenvedések vonzó és izgalmas epikai világot teremtenek. A történelem elsősorban baljós háttér, mely előtt a látszólagos falusi idill titokban sosem maradó bonyodalmai nem hagyhatják érintetlenül a Bús család életét. A rejtély feloldásához azonban (az egymás elől is folytonosan elhallgatott családi titokhoz), afféle sorsanalízis kikutatásával, a képleírások vezetnek közelebb, melyek tehát távolról sem illusztrációk ebben a regényben. Poétikai és dramaturgiai szerepük legalább kettős: az eseménytörténet ábrázolását bonyolítják, ám sohasem engedik felnyitni a mélyüket.

Végezetül szólnunk kell arról, hogy másodszor miért tartjuk emlékezetesen fontos könyvnek a *Fényszilánkok*at: ha csak az elmúlt tíz-tizenöt évet tekintjük, azt mondhatjuk, nem nagyon találkoztunk a kortárs magyar irodalomban olyan művel, amely ennyire elegánsan, éretten és pontosan számolt a Mészöly Miklós nevével fémjelezhető poétikai hagyománnyal, annak is a *Volt egyszer egy Közép-Európa*-kötetben egybefoglalt látásmódjával. A „tények tisztelete" versus „ráfogás" gondolkodója itt nem tárgyalható mértékben hatott a *Fényszilánkok* szerzőjére. A „szerves széttöredezettség halmazállapota", ahogy Mészöly egy helyütt a *Nyomozás*-ciklust illette, maga a nyomjelkövetés aktusa, az anekdotikus részletek szerkesztésmódja, az asszociációs időjáték, a mitikus-archaikus történetszemlélet, hovatovább alakok, motívumok allúziói, mind megannyi MM-útjelző, a *Magyar novella* Dacó fényképészétől Tompos Annán át az ősházig.

A kötet fülszövege „csendes őszi estékre" ajánlja e regényt, én elsősorban azoknak javaslom, akik gyermekkorukban jártak valaha nagyanyjukkal falusi temetőben, ismeretlen, holt rokonok sírjánál, akikről a családi legendáriumban megejtően titokzatos történetek szólnak.

Nagy Boglárka

(Az Élet és Irodalom 22. számában megjelent recenzió újraközléséért Nagy Boglárkának és Károlyi Csabának tartozunk köszönettel.)

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

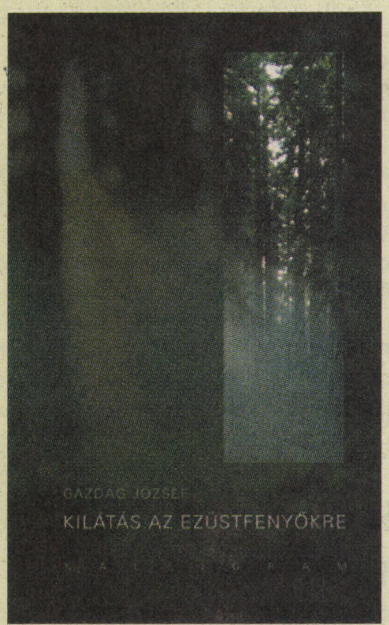

Gazdag József
Kilátás az ezüstfenyőkre
Kalligram
Kötve, 192 old.,
11x18,5 cm
bolti ár: 220 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

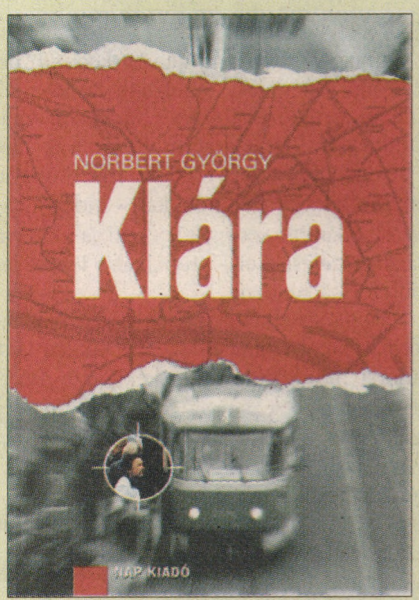

Norbert György
Klára
Nap Kiadó
Kötve, 256 old.,
13x18 cm
bolti ár: 230 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

Hajtman Béla
„Már nyugosznak a völgyek"
AB-ART
Kötve, 240 old.,
15x21 cm
bolti ára: 240 Sk
kedvezménnyel: 220 Sk

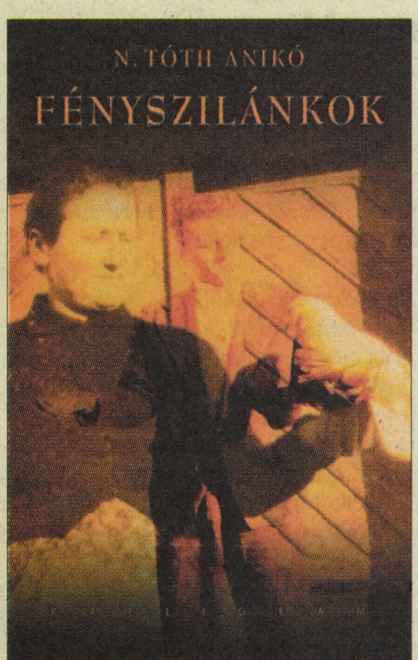

N. Tóth Anikó
Fényszilánkok
Kalligram
Kötve, 200 old.,
11x18,5 cm
bolti ára: 210 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

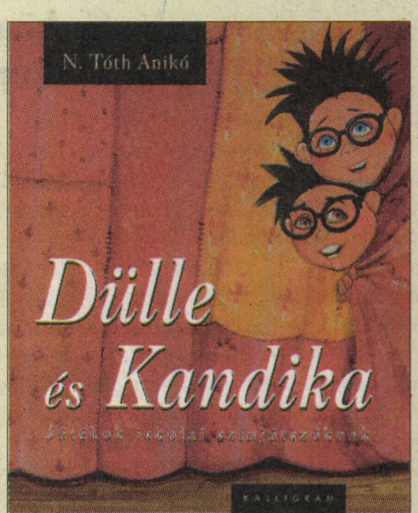

N. Tóth Anikó
Dülle és Kandika
Kalligram
Fűzve, 128 old.,
17x20,5 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 149 Sk

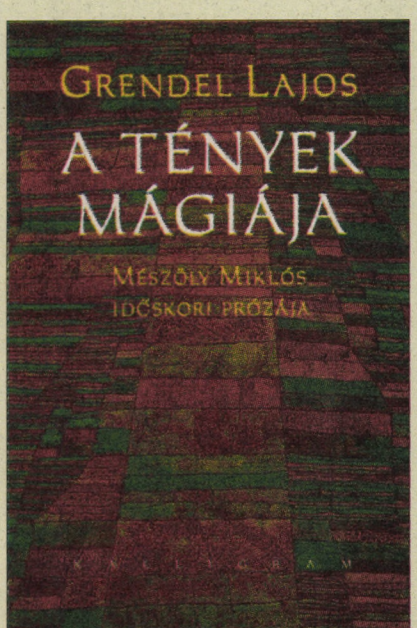

Grendel Lajos
A tények mágiája
Mészöly Miklós időskori prózája
Kalligram
Kötve, 96 old.,
12x16,5 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 149 Sk

Promenád a gyönyörbe...

B. Mánya Ágnes (1975)
tanár
Érsekújvár

...a magyarított címe Alan Parker 1907-ben játszódó filmjének, amelynek főhőse, dr. Kellogg az újdonságok híve. Michigani szanatóriumában a vegetáriánus étrendet javallják a betegeknek, akiket rendszeres testmozgással, modern gyógymódokkal – hideg-meleg vizes, valamint soványító- és hizlalókúrával, villanykezelésekkel – próbálnak a lehető legjobb formába hozni.

Hasonlóan telhettek a napok „Nagy Víz" másik partján, a valamikor szebb napokat látott európai hírű felvidéki fürdőinkben is. A betegek és álbetegek (merthogy fürdőre nemcsak szükségből, de presztízsből is jártak) szorgalmasan végigcsinálták a kúrákat, hallgatták a hivatásos fürdőzenekarok által játszott legdivatosabb dallamokat, a hölgyek az urak legnagyobb csodálatára (számítva) végiglejtettek vadonatúj ruha- és kalapkölteményeikben a promenádon, vagy éppen a hatékony kúrának (lásd Mankótörő) köszönhetően megifjodott partnerük karján suhantak a Kursalon fényesre suvickolt parkettjén. Ezt a világot idézi meg Nagy Zoltán *A Felvidék fürdőinek lexikona* című könyve, amely a révkomáromi KT Könyv- és Lapkiadó Kft. és a budapesti Országos Széchényi Könyvtár közös kiadásában jelent meg.

A lexikonnak és szerkesztőjének legfőbb erénye az, hogy összegyűjtötte a szinte kivétel nélkül mindegyik itt bemutatott fürdővel kapcsolatos színes és fekete-fehér képeket, az útikönyvekből jó néhány ismertető, ajánló szöveget, reklámot, térképet.

Egy alapos összefoglaló után – amely fürdőink fejlődését mutatja be az 1800-as évektől az első világháború kitöréséig – sorra veszi a Felvidék közismert és kevésbé ismert fürdőhelyeit. Előbb közli az egyes fürdőhelyek magyar és szlovák megnevezését, majd meghatározza földrajzi fekvésüket. Maguk a szócikkek a legtöbb esetben a korabeli/fénykorbeli fürdőkalauzokból, bedekkerekből vett szemelvényekből állnak össze, néhány ismertetésben azonban – így a ma is töretlen népszerűségnek örvendő Pöstyén és Bártfafürdő esetében – szólnak a hely mai állapotáról, befogadóképességéről, szolgáltatásairól, forgalmáról is. A könyv számon tartja azon híresség eket is, akik az egyes fürdőhelyeken gyógyulást kerestek, vagy éppen pihenni kívántak: Erzsébet királyné 1895-ben Bártfán járt, Beethoven az Erdődyek meghívására Pöstyénben üdült. Helyenként – a halandó olvasó számára – túlságosan is részletező az egyes gyógyvizek összetevőinek elemzése, érdekes viszont a különböző fürdőtípusok nevének felsorakoztatása (törpefenyő-, sós, láp-, szénsavas, vasas, villanyos, fény- és légfürdő), kár, hogy nem kapunk róluk bővebb információt, igaz, a lexikonnak nem is ez a célja. Az imént felemlegetett fürdőkön kívül forrólég- és gőzkezelések, masszázs, a „villanyozások összes módjai" is szolgálták a betegek felépülését; a fürdőorvosok gyakran írtak elő hizlaló- és soványítókúrákat is.

Az 1875-ben alapított Újtátrafüreden (Nový Smokovec) még az erdőben is „fekvőcsarnokok" voltak – a legtöbb kúra kiegészítő részeként szolgált az ott-tartózkodás. Az egyes fürdők a legkülönfélébb nyavalyák kezelésére szakosodtak, illetve az ott fellelhető természeti kincsek (gyógyvizek, iszap stb.) „szakosították" őket. Állítólag sikerrel felvették a harcot – a szokványos betegségeken kívül – a sokak életét megkeserítő nemi bajokkal; de volt például olyan gyógyvíz, amelyet a hisztériás betegek kezelésénél használtak. A fürdőhelyek iránti kereslet beindításához, a forgalom megsokszorozásához a jó elérhetőség mellett elengedhetetlen volt a vendégcsalogató reklám. Jakab Ödön a szerzője a következő, Iglófüred (Spišská Nová Ves) mellett érvelő meglehetősen bárgyú versikének:

„A ki azon búsúl, hogy fásúlt a szive,
Utolsó próbára jöjjön ki még ide,
S ha még itt se dobban szíve melegebben!
Veheti az útját temetőnek egyben."

A lexikonnak és szerkesztőjének legfőbb erénye az, hogy összegyűjtötte a – szinte kivétel nélkül mindegyik itt bemutatott fürdővel/fürdővárossal kapcsolatos, egyébként hozzáférhetetlen – színes és fekete-fehér képeket; ideollózott a korabeli lapokból, útikönyvekből jó néhány ismertető, ajánló szöveget, reklámot, térképet. A kötetben szereplő fényképeket, képeslapokat, metszeteket, plakátokat rangos intézmények (az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Nemzeti Múzeum stb.) és magángyűjtők bocsátották a szerző rendelkezésére. Ezeknek köszönhetően megmustrálhatjuk pl. a békebeli női fürdőruhákat, a fenséges fürdőépületeket, az itt bemutatott – az ivókúrákhoz elengedhetetlen – ivópoharakat stb.

A lexikont a fürdőhelyek és a benne előforduló helységnevek magyar és szlovák betűrendes útmutatója, szakirodalom-jegyzék és több más hasznos (tér/képes) melléklet zárja. Mint az a szakirodalomból és a hivatkozott művek jegyzékéből kiderül (133. oldal), a szerző a lexikon összeállításához négynyelvű (magyar–szlovák–német–latin), rendkívül gazdag szakirodalmat, forrásokat használt fel. Ezért is sajnálatos, hogy bár rendszeresen idéz – ott az idézőjel, s egyes ismertetők szinte kizárólag csak idézetekből épülnek fel –, jó pár szócikkben nem jelöli meg, kitől, milyen forrásból: „Utoljára az 1908-ik év őszén néztem meg a forrást...” (85. oldal) – az, hogy ki volt az a bizonyos látogató, sajnos nem derül ki. A szántói savanyúvízzel kapcsolatban meg így ír: „Ezen gyógyvíz után évek óta igen nagy a kereslet és nem múlik el az érdeklődés, emiatt a gyógyszertárakban folyamatosan kapható.” A könyv idézőjel nélkül közli (a 96. oldalon) ezt az eredetileg valahonnan másolt két sort, pedig nyilvánvaló, hogy idézetről van szó, hiszen a „Santovka” manapság már a boltokban hozzáférhető. Eléggé elbánt a (Szlovákiában nyomott könyvvel) a nyomdagép: a helységnevek szlovák megfelelője számos esetben (így a fentebb említett helységnevek betűrendes útmutatójában és a szövegben is) hibásan van feltüntetve.

A Nagy Zoltán által írt, szerkesztett *A Felvidék fürdőinek lexikona* című kiadvány recept nélkül ajánlható mindenkinek, aki „első kézből” (vagyis a korabeli dokumentumok alapján) kíván tájékozódni fürdőink aranykorával kapcsolatban.

B. Mánya Ágnes

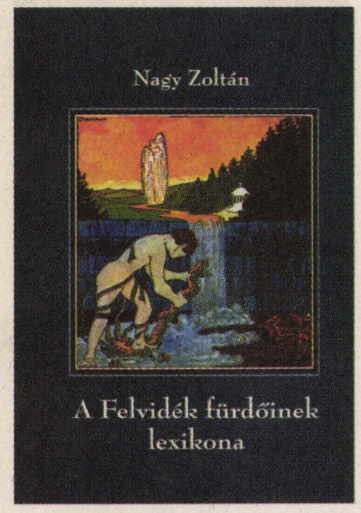

Nagy Zoltán
A Felvidék fürdőinek lexikona
KT Könyv- és Lapkiadó
Kötve, 160 old.,
15,7x21,5 cm
bolti ára: 260 Sk

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

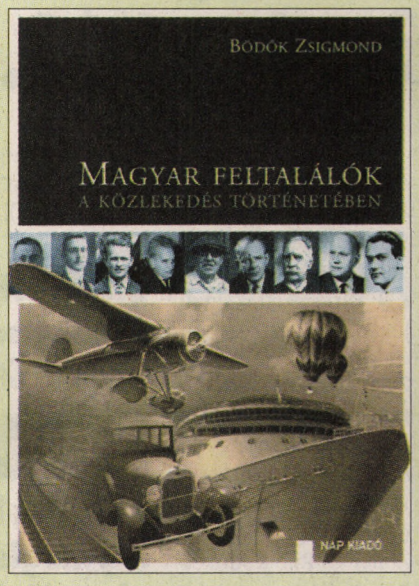

Bödök Zsigmond
Magyar feltalálók
a közlekedés történetében
Nap Kiadó
Fűzve, 356 old.,
17,2x23,2 cm
bolti ár: 370 Sk
kedvezménnyel: 310 Sk

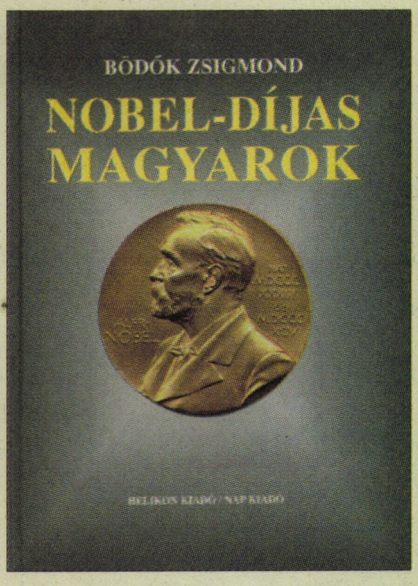

Bödök Zsigmond
Nobel-díjas magyarok
Nap Kiadó–Helikon
Kötve, 188 old.,
16,5x23,3 cm
bolti ár: 210 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

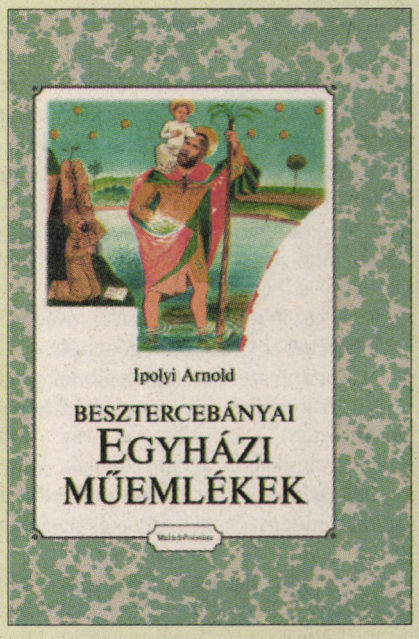

Ipolyi Arnold
Besztercebányai egyházi műemlékek
Madách-Posonium
Kötve, 208 old.,
17x24 cm
bolti ára: 290 Sk

Ipolyi Arnold
Besztercebánya városa
műveltségtörténeti vázlata
Madách-Posonium
Kötve, 104 old.,
17x24 cm
bolti ára: 160 Sk

„Kis terület, kis dolgok, kis halál...”

György Norbert (1972)
író
Fülek

Mizser Attila (1975)
költő, író
Fülek

Megrendelhető még:

Mizser Attila
Szakmai gyakorlat külföldön
Kalligram
Fűzve, 64 old.,
14x17 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 139 Sk

„Az Ucsásztok banda már harmadnapja dekkolt a lépcsőház melletti helyiségben. (...) A nap amolyan gyenge júniusi volt (...), így végre elérkezettnek látták az időt arra, hogy (...) felpécézett Zsigulijukba üljenek, és elinduljanak. (...) A kopott Zsiga már erősen rángott, amikor az emelkedőhöz ért. Mint egy kibaszott rodeó, mondta Ucsásztok Dezső, és bedöglesztette a motort. Zoller és Rubik időközben hátul a harisnyákkal babráltak, de ez a zötykölődés betett nekik is.” (9–10.)

„Innen indulunk.” (98.)

„Szöktetés egy zsúfolt területre.” (21.)

„Mint egy amerikai film, frankón megvágva, de amúgy persze bés, olyan házi kategória. Rossz szabású öltönyök, gallérra ráomló, sárgás sávot hagyó, tincsekbe tapadó haj, a háttérben meg valószínűtlenül, szürkén piszkos paraván.” (43.)

„Feltételez focit, krimit, túszügyet.” (21.)

„Egy regény azért büdösnagyfranc, hogy nem kezdődik így, mondta Szőcs, még akkor sem, ha velem történne, vagy dettóra kopírozná az élet a valót. (...) Nem tetszik ez nekem sehogy sem! Hiába próbáltam őt győzködni arról, hogy amúgy sem biztos, hogy regény készülődik itt, és ha esetleg mégis, akkor az meg abszolút jó, hogy nem olyan hagyományos...” (18.)

„Nem tetszik ez nekem sehogy sem! Hiába próbáltam őt győzködni arról, hogy amúgy sem biztos, hogy regény készülődik itt, és ha esetleg mégis, akkor az meg abszolút jó, hogy nem olyan hagyományos...”

„Nem lesz itt más semmi, csak szöveg.” (77.)

„Készletek egy részülő regényből.” (65.)

„Avatottabb szerzők, akik hallottak például a magyar irodalom nyolcvanas évekbeli prózafordulatáról, az akkortájt oly divatos kollázstechnikát is alkalmazhatják. Vagy itt vannak például a már részint említett illusztrációk, vendégszövegek, inter- és paratextus.” (23.)

„Nincs más, csak stílus. Nincs más, csak forma.” (19.)

„Kódolunk és *de*. Konnotációink kimeríthetetlen hozama. Már időnként motívumokkal is találkozunk, regényírókkal ellentétben. A narráció nyüglődő, de legalább nem zavar, a narrátorral ellentétben, aki mindezen magatehetetlenül heherészik és maximum önreflexiókba bocsátkozik, szűzies tapintatában a fikció iránt; anaphorákra és asszociációkra hajaz. Értő recepcióért rebeg fohászt. Struktúráját retardációra hazudja, bár összefüggései szerinte sűrűk, a mennyiség tekintetében bizonyosan, de a minőségről most ne nyissunk konferenciát. Maradjunk annyiban, hogy alig-alig igazolhatóak.” (60–61.)

„Ezt kell, kéne überelni!” (71.)

„Fontos Önnek ez a regény, uram?” (81.)

„A legnagyobb felfedezés, illetve elkeseredés, a télapó és az angyalka lebukása után (...), hogy nincs olyan mondat, amelyet ne lehetne leírni.” (76.)

„Végül is...” (131.)

„Biztos alibi.” (101.)

„Amúgy meg teljesen mindegy. Csak játék legyen, játék helyett.” (36.)

„Eddig!!! – kiáltja Szőcs. Ebben a pillanatban, amikor ő feltépi az ajtót, amikor én itt tartok, és a felszólítására leteszem a tollat. Jó, akkor legyen itt a történet vége.” (125.)

György Norbert

Mizser Attila
Szöktetés egy zsúfolt területre
Kalligram
Kötve, 136 old.,
11x18,5 cm
bolti ára: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk